

Gospa sveta.

Korotanski:

Naš zaslužnjeni svet.

2. Slovenci pridejo.

Za časa preseljevanja narodov so prehajali preko Koroške razni germanski rodovi. Njih cilj je bila solčna Italija. Ti divji in bojeviti rodovi so šli preko dežele z ognjem in mečem: morili so, plenili in požigali. Pred njimi je šel jok in stok, za njimi je ostalo opustošenje, kadeče se razvaline, trupla pobitih in pomorjenih in splošno siromaštvo pri življenju ostalih.

Koncem 6. stoletja so pa prišli od vzhoda v to deželo Slovenci. Zasedli so celo Koroško. Najbolj gosto so se naselili v rodovitni ravnini med Vrbskim jezerom in Velikovcem. Šli so še dalje ob Dravi gor do njenega izvira, posedli so Pusto dolino na Tirolskem. Davno so se naši rojaki ondí že ponemčili; samo ime te doline (Pustertal) še zdaj priča, da so tod nekđaj živeli Slovenci.

V Pusti dolini so Slovenci zadeli na Nemce - Bavarce, ki so silili proti vzhodu. Prišlo je do krvavih bojov med Nemci in Slovenci. Nemci so zaustavili slovensko prodiranje.

Slovenci na Koroškem so imeli domače slovenske vojvode, a bili so odvisni od Obrov ali Avarov. Ker so jih Obri hudo stiskali, se je okrog leta 750. obrnil slovenski vojvoda Borut na nemškega (bavar-

skega) vojvodo Tasilo po pomoč. Nemci so prišli Slovencem na pomoč, osvobodili so sicer Slovence obrske sile, zato so se pa sami vsedli Slovencem za tilnik. Slovenci so prišli pod nemško nadoblast. Nemci so Slovencem izprva še pustili lastne vojvode; ko so pa Slovenci večkrat poizkusili, da se otresejo nemškega gospodstva, so jim Nemci vzeli domače slovenske vojvode in postavili mesto njih nemške bavarsko-frankovske grofe, da so upravljali deželo. To se je zgodilo leta 828.

Eden najgorečnejših misijonarjev med korotanskimi Slovenci je bil sveti Modest. Na Koroško ga je poslal solnograški nadškof sveti Virgil. Syeti Modest je ustanovil cerkev v Gospi sveti okrog leta 753. in je tudi v tej cerkvi pokopan.

Odkar je Koroška leta 772. prišla pod bavarsko-nemško nadoblast, je pokristjanjevanje dežele hitro napredovalo. S pokristjanjevanjem pa žal tudi ponemčevanje. Nemški škofje in samostani v Solnogradu, Briksenu, Freisingu, Bambergu, Admontu in drugod, ter nemški grofje so dobili od nemških kraljev obširna zemljišča na Koroškem. Prihajali so v deželo nemški duhovniki, redovniki, kmetovalci, rokodelci in trgovci, in ponemčevanje dežele je hitro napredovalo. Med Slovenci so se naseljevali nemški priseljenci, in redko naseljeni Slovenci so se ponemčili. V deželi, ki je bila izprva vsa slovenska, so polagoma Nemci dobili večino.

Vendar še zdaj živijo Slovenci v najlepšem delu Koroške. Slovenska je vsa dravska dolina od Beljaka do Sp. Dravograda. Dravska dolina od Beljaka do izliva Krke v Dravo se imenuje Rožna dolina ali Rož, od izliva Krke do Spod. Dravograda pa se imenuje Podjunska dolina. V Rožu se govori rožansko narečje, v Podjuni pa podjunsko. V rožanskem narečju je posebno značilna izgovarjava črke »k«, ki se izgovarja samo polsllišno. Mesto »dan«, »vas«, »maša«, pravijo »den«, »ves«, »meša«, kar spominja na severoslovanske jezike. Mesto »da« pravijo v Rožu »drò«, v Podjuni pa »dr«. V Podjuni je posebno značilen naglas in pa izgovarjanje samoglasnikov. Besede: »matí«, »voda«, »tresem« izgovarjajo kot »môti«, »vâda«, »trasem«. V Podjuni pravijo »dober večer«, »dobr' jut'r«, v Rožu pa »dober večir«, »dobro jutro«.

Tudi v Zilski dolini, ki je do Šmohorja slovenska, govorijo posebno narečje. Podobno narečje govorijo tudi v Kanalski dolini.

Največje mesto v slovenskem ozemlju na Koroškem je Celovec, ki je glavno mesto Koroške. Ima s predmestji okoli 40.000 prebivalcev. Okolica Celovca se zelo hitro ponemčuje. Dve uri severno od Celovca leži Gospa sveta. Časih je bilo tukaj še vse slovensko, zdaj je že skoraj vse nemško. Tudi okolica Vrbskega jezera, zlasti na severnem bregu, se zelo hitro ponemčuje. Vendar še danes sega slovenska govorica prav do južnega brega Osojskega jezera, na severu pa blizu do mesta Št. Vid.

Gospa sveta slavnega spomina! Vsak Slovenec in Slovenka bi te morala poznati, kakor tudi znamenite obrede ustoličenja, ki so se vršili na zgodovinskem Gosposvetskem polju!

Na slavnem Gosposvetskem polju so podeljevali Slovenci svojemu knezu ali vojvodi vladarsko oblast. Tu pri Krnskem gradu je bivala družina, ki je imela staro pravico, da je v imenu celega naroda podeljevala vojvodi oblast, da vlada državo. To je bila kmečka družina, in gospodar te družine, ki je v imenu naroda podeljeval vladarju vojvodsko oblast, se je imenoval vojvodski kmet. Imenitni so obredi ali ceremonije, ki so se vršile, ko je novi vojvoda prevzel oblast in je bil ustoličen za vladarja. Podelitev in sprejem vladarske oblasti in s tem združene obrede imenujemo ustoličenje.

Vojvodski prestol na Gosposvetskem polju.

Na dan ustoličenja je čakal vojvodski kmet Edlinger, sedeč na knežjem kamenu pri Krnskem gradu na Gosposvetskem polju. Čakal je novega vojvodo. Ta je prihajal oblečen v kmečko obleko. Ko se je vojvoda približal, je vprašal kmet: »Kdo je, ki se mi bliža?« — Odgovorili so mu v slovenskem jeziku: »Gospod te zemlje.« — Zopet je vprašal kmet: »Ali je pravičen sodnik, mož, ki mu je blagor ljudstva pri srcu? Ali je zaščitnik zvestobe? Ali je prijatelj in branilec prave vere?« — Ko je dobil pritrdilen odgovor, je vprašal tretjič: »S čim mi odkupite ta sedež?« — Odgovorili so mu: »Prostor ti odkupimo za šestdeset penezov.

Živina (konj in vol, ki ju je novi vojvoda vodil s seboj) bo tvoja. Dobiš knezova oblačila, in tvoja hiša bo prosta davka.»

Kmet je sprejel vola in kobilu in se umaknil s kamena. Vojvoda se je vsedel na kamen, ljudstvo ga je pozdravljalo in prepevalo stare slovenske pesmi. Nato so peljali vojvodo trikrat okoli kamena. Nato je vojvoda s kamena zavihtel goli meč proti vsem štirim stranem neba v znamenje, da prevzame oblast nad deželo in da jo bo branil proti vsem sovražnikom. Zdaj so mu dali piti sveže vode iz kmetovega klobuka v opomin, naj živi skromno in preprosto kakor slovenski kmet in naj ne pozabi, da je prejel oblast od ljudstva.

Ustoličenje koroških knezov.

S tem je bil obred končan. V mogočnem sprevodu so spremljali potem novoustoličenega vojvodo v staro cerkev Gospe svete. V cerkvi je krški škof mazilil vojvodo. Šele, ko so prišli iz cerkve, je vojvoda slekel kmečko obleko in se oblekel v svoja sijajna knežja oblačila. Nato se je vršila sijajna pojedina.

Drugi dan so šli k vojvodskemu prestolu na Gosposvetškem polju. Novoustoličeni vojvoda je sedel nanj in sprejemal od svojih podanikov prisego vernosti in zvestobe.

Na ta način so ustoličevali Slovenci svoje vojvode, dokler so bili ti njihovega slovenskega rodu. Tako so ustoličevali tudi vojvode tujega rodu, potem ko so jim Nemci leta 828. vzeli lastne slovenske kneze. Leta-1270. je bil še češki kralj Otokar II. ustoličen za koroškega vojvodo. Žal, je bil že čez par let poražen, in Slovenci so zopet prišli pod vla-

darje nemškega rodu. Avstrijski vojvoda Ernest je bil zadnji, ki se je podvrigel vsej ceremoniji v stari obliki. Od tedaj je preteklo že 500 let.

Knežji kamen so spravili v Celovec, a vojvodski prestol sam sameva na Gosposvetskem polju in čaka, ali se še kdaj nanj vsede kak slovanski vojvoda, da sprejme izjave vdanosti korotanskih Slovencev. Ob sklepu svetovne vojne se je že zdelo, da je ta trenutek blizu, a za prvim jutranjim svitanjem je na Koroškem zopet nastala črna noč, temnejša, kakor je bila kdaj prej. Koroški Slovenci z naglico, ki nas prevzema s strahom in grozo, zapadajo narodni smrti. V staroslavni Gosposvetski cerkvi, kjer je bila pred desetimi leti še vsako nedeljo slovenska pridiga, se danes ne s prižnice ne s kora ne sliši več noben slovenski glas. A v Gospi sveti sosednjih župnijah: Timenica, Otmanje, Št. Lipš, Slovenji Šmihel, ki so pred petimi leti še vse imele slovenske župnike, se danes oznanjuje beseda božja izključno le v nemškem jeziku. In koliko je še drugih slovenskih župnij na slovenskem Koroškem, ki so v zadnjem času izgubile slovenske duhovnike! Kako bridko postane človeku pri srcu, ko pride v cerkev v slovenski župniji, pa sliši s prižnice samo nemško pridigo, s kora nemško petje, a šolske otroke sliši skupno moliti sveti rožnivenec v nemškem jeziku in čitati mašne molitve iz nemških molitvenikov!

Celokupna Koroška ima okrog 400.000 prebivalcev. Mirno lahko rečemo, da jih je od teh 150.000 slovenskega rodu. Toda mnogi se ne zavedajo več svoje slovenske narodnosti. Mnogi so narodno nezavedni, mnogi se naravnost čutijo Nemce. Največ je temu kriva koroška ponemčevalna šola, ki vceplja slovenskim otrokom nemškega duha in nemško mišljenje in jih naravnost uči: »Du bist ein deutsches Kind« — »ti si nemški otrok«. Vnebovpijoča krivica je to, a koroški Slovenci si ne morejo pomagati. Narodne smrti umirajo, pa morajo mirno gledati, kdaj jih zaseže narodni pogin.

Od celotnega koroškega prebivalstva je pripadlo samo kakih 18.000 duš Jugoslaviji in 8000 Italiji. Italijani so dobili Kanalsko dolino, kjer je bila nekdanj sloveča božja pot Sv. Višarje. Jugoslavija je pa dobila Mežiško dolino.

(Konec.)

